

शिवराज नगरपालिका

चन्द्रौटा कपिलवस्तु

लुम्बिनी प्रदेश

उपेक्षित उष्ण प्रदेशिय रोगहरूको
स्थिति र विवरण २०८०



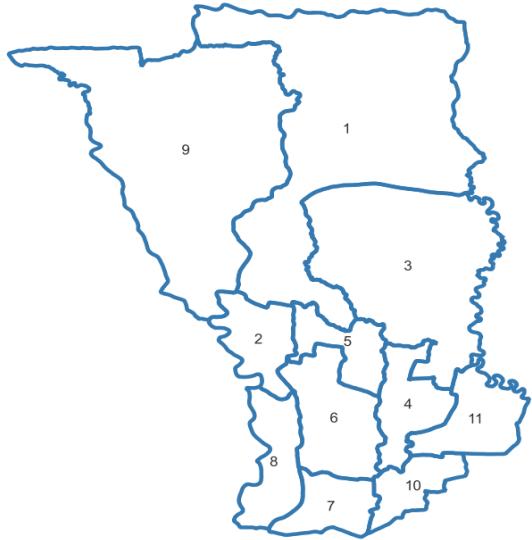
शिवराज नगरपालिका

FAIR MED
Health for the Poorest



कालिका
स्वास्थ्य सामाजिक केन्द्र

उपेक्षित उष्ण प्रदेशीय रोगहरूको स्थिति र विवरण २०८०



शिवराज नगरपालिकाको संक्षिप्त परिचय

शिवराज नगरपालिका भौगोगिक रूपमा २७ डिग्री ३४ मिनेट ६ सेकेण्डदेखि २७ डिग्री ४७ मिनेट ४४ सेकेण्ड उत्तरी अक्षांश र ८२ डिग्री ४३ मिनेट ५२ सेकेण्ड देखि ८२ डिग्री ५६ मिनेट ७ सेकेण्ड पूर्वी देशान्तरमा फैलिएको छ। समुन्द्र सतहको ७०० फिट देखि १००० फिट सम्मको उचाईमा रहेको यस नगरपालिकाको कुल क्षेत्रफल २८४.०८ वर्ग किमि रहेको छ। पूर्वमा बुद्धभूमि नगरपालिका, पश्चिममा विजयनगर गाउँपालिका, उत्तरमा अर्घाखाँची र दाङ जिल्ला र दक्षिणमा कृष्णनगर र महाराजगञ्ज नगरपालिका रहेको छ। यस नगरपालिकामा हाल ११ वटा वडा कायम रहेका छन्। पूर्व पश्चिम लोकमार्गको दायाँ बायाँ रहेको यस नगरपालिका जिल्ला सदरमुकाम तौलिहवा देखि करिव

५० किमि सङ्क दुरीमा अवस्थित रहेको छ। शिवराज नगरपालिका वि.सं. २०७१ मा साविक शिवपुर, वीरपुर, चनई, विसुनपुर र जवाभारी गाविसलाई समावेश गरी स्थापना गरिएको हो। स्थानीय तह पुनर्संरचनाका क्रममा नेपाल सरकारको मिति २०७३ साल फागुन २७ गतेको निर्णय अनुसार साविकका शिवगढी, थुन्हिया र लालपुर गाविस समेतलाई मिलाएर यस नगरपालिकाको पुर्नगठन गरिएको हो। भने २०७८ सालका जनगणना अनुसार शिवराज नगरपालिकाको १३९६० घरधुरी रहेको छ भने कुल जनसंख्या ८४४५४ रहेको छ जसमा महिलाको संख्या ४३३५६ छ भने पुरुषको संख्या ४१०९८ रहेको छ।

उपेक्षित उष्ण प्रदेशीय रोगहरू

परिचय

उपेक्षित भन्नाले सामान्यतः वास्ता नगरिएको, हेला गरिएको भन्ने बुझिन्छ । यी रोगहरूलाई उपेक्षित भन्नुका कारण संसारभर नै यी रोगहरूको सम्बन्ध गरीबीसँग छ, र अन्य रोगहरू जस्तिकै ध्यान दिइएको छैन। यीरोगहरूको भार गरीबीको रेखामुनी रहेका मानिसहरूमा देखिनुका साथै राजनीतिक प्रतिबद्धता कम भएका कारण जनस्वास्थ्यका हिसाबले प्राथमिकता प्राप्त गर्न नसकेको अवस्था छ। यी रोगहरूको सही तथ्याङ्कोअभाव तथा नामका कारण पनि छाँयामा परेको पाइएको छ।

उष्ण प्रदेशीय रोगहरू उष्ण र उप-उष्ण क्षेत्रमा रहेका १४९ देशहरूबाट प्रतिवेदन गरिएका सरूवा रोगहरूको ठूलो समूह हो जसका कारण बर्षेनी दश करोड भन्दा बढी मानिसहरूलाई असर गरेको छ र लाखौं डलरको आर्थिक भार सिर्जना गरेको छ। गरीबीको अवस्थामा रहेका मानिसहरू, वातावरणीय सरसफाईको अवस्थासन्तोषजनक नभएका स्थानहरूमा बस्ने मानिसहरू यी रोगहरूको चपेटामा परेका छन। सङ्केतिक भेक्टर, घर-पालुवा जनावर तथा समदायमा पाईने अन्य जीव-जन्तुसँगको हाम्रो नजिकको सम्बन्धका कारण पनि यस रोगको जोखिम बढेको छ। विश्व स्वास्थ्य सङ्गठनले दीगो विकास लक्ष्य प्राप्त गर्न उपेक्षित उष्ण-प्रदेशीय रोगहरूको अन्त्य गर्न २०२१-२०३० मार्ग चित्र कोरेको छ। उपेक्षित उष्ण प्रदेशीय रोगहरू (NTDs) गरीबहरूको पुरानो रोग हो जसलेविश्वका एक अर्ब भन्दा बढी मानिसहरूमा सामाजिक र आर्थिक ठूलो बोझ थपेको छ। मुख्यतः उष्ण प्रदेशीय र उप-उष्ण प्रदेशीय क्षेत्रहरूमा बसोबास गर्ने सीमान्तकृत समुदायहरू यस रोगबाट पीडित छन। प्रस्तुत मार्गनिर्देशनले रोग विशेष र क्रस-कटिङ् लक्ष्य तथा रणनीतिहरूको रूपरेखा तयार गरेको छ, र सम्पूर्ण उपेक्षितउष्ण प्रदेशीय रोगहरूले समुदायको आवाजलाई प्रतिनिधित्व गरेको छ। दीगो विकास लक्ष्यहरू प्राप्त गर्नउपेक्षाको अन्त्य गराई भन्नेनारा दिइएको छ। विश्व स्वास्थ्य सङ्गठनले २०१७ मा सूचीकृत गरेका २० वटा उपेक्षित उष्ण-प्रदेशीय रोगहरू मध्य नेपालमा पाइएका उपेक्षित उष्ण-प्रदेशीय रोगहरू तल उल्लेख गरिएको छ।



१. कुष्ठ-रोग
२. हातीपाइले
३. जुका
४. डेगी र चिकनगुनिया
५. रेविज
६. सर्पदंश
७. लुतो
८. कालाजार
९. फित्ते-जुका
१०. खसे रोग (ट्र्कोमा)

१. कुष्ठरोग

१.१ परिचय

कुष्ठरोग एउटा दीर्घ रोग हो। प्रायः यो कम सङ्क्रामक रोग भित्र पर्दछ। यो माईकोव्याक्टेरियम लेप्रे (Mycobacterium Leprae) नामक किटाणुले गराउँछ। यसले छाला तथा हात-खटुटाको स्नायुलाई असर गर्दछ। मानिसको शरीरमा कुष्ठरोगको किटाणुले प्रवेश गरेपछि यदि त्यस मानिसमा कुष्ठरोगको किटाणुविरुद्धको प्रतिरोधात्मक शक्ति कमजोर भएमा साधारणतया २ देखि ५ वर्षभित्र यो रोगको प्रारम्भिक लक्षण तथा चिह्नहरू देखा पर्न सक्छन्।

१.२ कुष्ठरोग सर्वे तरिका

हरेक मानिसको शरीरमा कुनै पनि सरुवा रोगको विरुद्ध लड्ने शक्ति हुन्छात्यस्तो शक्तिले शरीर भित्र पसेका रोगका कीटाणहरूलाई नष्टपारी रोग लाग्नबाट बचाउँछ। अध्ययन अनुसन्धानबाट के थाहा पाइएको छ भने ९५% मानिसहरूमा कुष्ठरोगसँग लड्ने क्षमता बलियो हुन्छ। कुष्ठरोग लागेका तर उपचारमा आइसकेका व्यक्तिबाट अरुलाई यो रोग सदैन किनकि यो रोगको एक मात्रा औषधीको सेवनले नै किटाणुनिष्क्रिय भई अरुलाई सदैन। यो रोग उपचार शुरु नगरेका कुष्ठ-रोगका विरामीबाट मात्र अरुलाई सर्व सकदछ। यो रोग मुख्यतया श्वास प्रश्वासको माध्यमबाट सर्दछ। धेरैकिटाणु भएको र उपचार नगरेको विरामीले श्वास फेर्दा वा हाछ्यु गर्दा कुष्ठ-रोगका किटाणहरू विरामीको शरीरबाट बाहिर आउँछन् र निरोगी व्यक्तिले सास लिँदा उसको शरीरमा प्रवेश गर्दछन्। भीड-भाड वा धेरै मान्छे एकै ठाउँमा बस्ने, सुत्ने गरेमा यो रोग सर्व सम्भावना बढी हुन्छ।

१.३ कुष्ठरोगमा देखिने लक्षण तथा चिह्नहरू

- छालामा रातो वा फुस्रो दाग भएको देखा पर्नु
- दाग भएको ठाउँमा चेतना शक्ति हराउनु
- अनुहारको छाला बाक्लो हुनु वा चम्किनु
- हात-खटुटा भमभमाउनु, मांसपेशीमा कमजोरी आउनु, स्नायु सुनिनु, दुख्नु, खुटटा सुनिनु, नदुख्ने घाउ (Ulcer) हुनु,
- आखाको मांसपेशीमा कमजोरी आउनु, आखाँ बन्द गर्न नसक्नु, आँखी भौं भर्नु
- कानको लोती बाक्लो हुनु वा गिर्खा आउनु
- शरीरमा गिर्खाहरू देखा पर्नु
- कहिलेकाहिं विरामीले कुष्ठ रोगमा देखिने प्रतिक्रिया (reaction) १ वा २ का लक्षणहरू सहित आउनसक्छन् (यस अवस्थामा गलत निदान हुने सम्भावना प्रवल हुन सक्छ), यस्ता लक्षणहरू लिएर आएमा शङ्गा गर्नु पर्दछ,

१.४ कुष्ठरोगको निदान

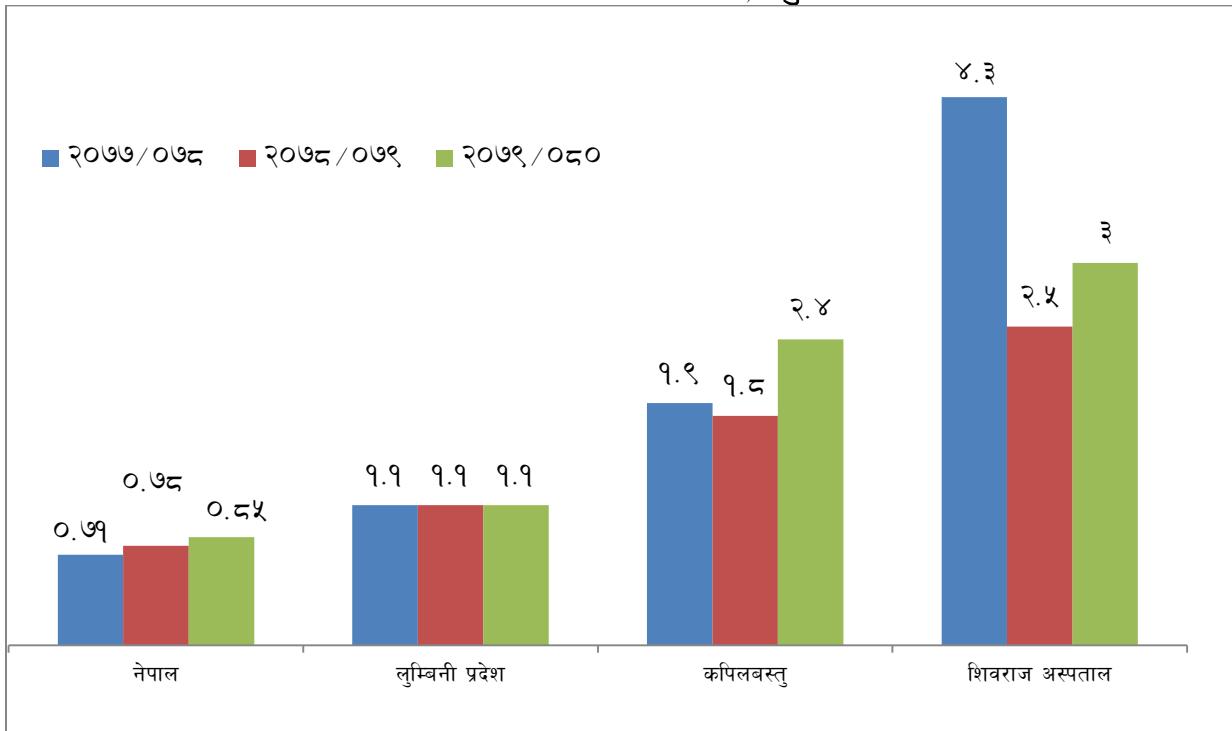
तलका तीनवटा मुख्य चिह्न (Cardinal Sign) मध्ये कुनै एक वटा चिह्न देखिएमा कुष्ठरोगको निदान गर्नसकिन्छ।

- छालामा रातो वा फुस्रो दाग देखा पर्नु र दागमा स्पर्शशक्ति हराउनु

- स्नायु(Peripheral Nerve) सुन्निएर सम्बन्धित स्नायुबाट संचालित भागहरूमा कार्यक्षमतामा ह्रास आउनु(स्पर्श शक्ति हराएमा वा मांशपेशी कमजोर भएमा)
- छालाको (Slit Skin Smear) जाँच गर्दा कुष्ठरोगका किटाण देखा परेमा

१.५ शिवराज नगरपालिकामा कुष्ठरोगको इपिडेमियोलोजी तथा कुष्ठरोगका सुचकहरूको तुलनात्मक स्थिति

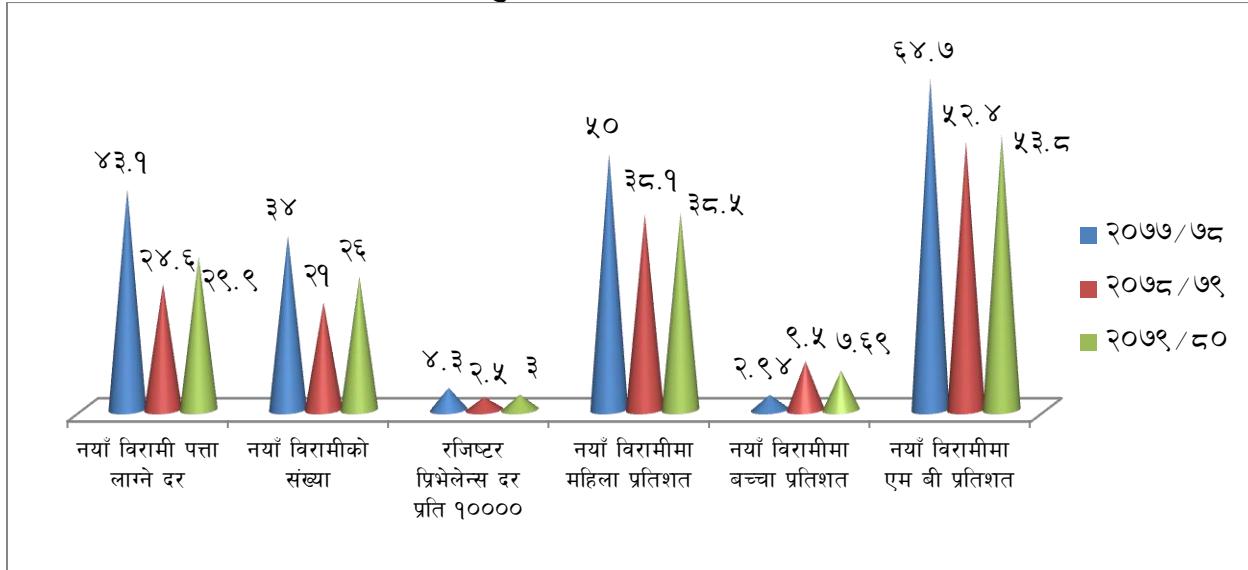
१.५.१ रजिष्ट प्रिभेलेन्स दर (प्रति १०००० जनसंख्यामा) तुलनात्मक स्थिति



स्रोत: DHIS2

नेपाललको विगत तीन वर्षको तथ्यांकका आधारमा हेर्दा कुष्ठरोगको प्रिभेलेन्स दर (प्रति १०००० जनसंख्यामा) बर्षेनी बढ्दै गएको पाइन्छ । नेपालको अवस्था हेर्दा आ.व. २०७७०७८ = ०.७१, आ.व. २०७८०७९ = ०.७८, आ.व. २०७९०८० = ०.८५, लुम्बिनी प्रदेशको आ.व. २०७७०७८ = १.१, आ.व. २०७८०७९ = १.१, आ.व. २०७९०८० = १.१ त्यसैरी कपिलवस्तु जिल्लाको अवस्था हेर्दा आ.व. २०७७०७८ = १.९, आ.व. २०७८०७९ = १.८, आ.व. २०७९०८० = २.४ छ भने शिवराज नगरपालिकामा भने आ.व. २०७७०७८ = ४.३, आ.व. २०७८०७९ = २.५, आ.व. २०७९०८० = ३ कुष्ठरोगको प्रिभेलेन्स दर (प्रति १०००० जनसंख्यामा) माथिको तथ्यांकले देखाएको छ ।

शिवराज नगरपालिकाको ३ बर्षको कुष्ठरोगको तत्थांक



स्रोत: शिवराज नगरपालिका, स्वास्थ्य शाखा, DHIS2

शिवराज नगरपालिकाको गत तीन बर्षको तथ्यांक हेर्दा नयाँ कुष्ठरोग विरामी पत्ता लाग्ने दर पहिलो आ.व.को तुलनामा दोस्रो आ.वमा घटेको देखिएता पनि तेस्रो आ.व.मा भने बढेको देखिन्छ । माथिको तथ्यांकलाई हेर्दा आ.व. २०७७०७८ = ४३.१ प्रतिशत, आ.व. २०७८०७९ = २४.६ प्रतिशत, आ.व. २०७९०८० = २९.९ प्रतिशत रहेको देखिन्छ । यस तथ्यांकले अहिले पनि शिवराज नगरपालिकामा कुष्ठरोगको पत्ता लाग्ने दर उच्च रहेको देखिन्छ ।

तीन बर्षको तथ्यांकका आधारमा हेर्दा कुष्ठरोगको नयाँ विरामीको संख्या पनि पहिलो आ.व.को तुलनामा दोस्रो आ.वमा घटेको देखिएता पनि तेस्रो आ.व.मा भने बढेको देखिन्छ (आ.व. २०७७०७८ = ३४ जना, आ.व. २०७८०७९ = २१ जना, आ.व. २०७९०८० = २६ जना) त्यस मध्ये आ.व. २०७७०७८ मा ५० प्रतिशत, आ.व. २०७८०७९ मा ३८.१ प्रतिशत र आ.व. २०७९०८० मा ३८.५ प्रतिशत महिला अनुपात देखिएको छ । त्यसै गरी तीन वटै आर्थिक बर्षमा नयाँ विरामीमा बच्चाको प्रतिशत क्रमशः २.९४, ९.५ र ७.६९ रहेको देखिन्छ । त्यसै गरी कुष्ठरोग प्रकोप दर प्रति १० हजारमा आ.व. २०७७०७८ = ४.३ प्रतिशत, आ.व. २०७८०७९ = २.५ प्रतिशत, आ.व. २०७९०८० = ३ प्रतिशत रहेको देखिन्छ । त्यसै गरी कुष्ठरोगका नयाँ विरामीमा एम.बी प्रतिशत दर घटदो क्रममा रहेको देखिन्छ जसमा आ.व. २०७७०७८ = ६४.७ प्रतिशत, आ.व. २०७८०७९ = ५२.४ प्रतिशत, आ.व. २०७९०८० = ५३.८ प्रतिशत रहेको छ ।

आर्थिक वर्ष २०७९/८० कुष्ठरोगका सूचकहरुको स्वास्थ्य संस्था अन्तर्गतको तुलानात्मक स्थिति

वार्ड नं	स्वास्थ्य चौकी	नयाँ विरामी पत्ता लाग्ने दर	रजिष्टर प्रिभेलेन्स दर प्रति १००००	नयाँ विरामीको संख्या	नयाँ विरामीमा एम बी प्रतिशत	नयाँ विरामीमा बच्चा प्रतिशत	नयाँ विरामीमा महिला प्रतिशत
शिवराज १	शिवपुर स्वास्थ्य चौकी	६०	६	६	८३.३	०	५०
शिवराज २	आ. स्वा. से. केन्द्र बालापुर	७०.४	७	४	१००	०	२५
शिवराज ३	चनई स्वास्थ्य चौकी	०	०	०	०	०	०
शिवराज ४	आ. स्वा. से. केन्द्र चनई	११.९	१.२	१	१००	०	०
शिवराज ५	आ. स्वा. से. अस्पताल चन्द्रौटा	१३.३	१.३	२	५०	०	०
शिवराज ६	विरपुर स्वास्थ्य चौकी	५२.४	५.२	४	०	२५	७५
शिवराज ७	जवाभारी स्वास्थ्य चौकी	०	०	०	०	०	०
शिवराज ८	विसुनपुर स्वास्थ्य चौकी	१६	१.६	१	१००	०	०
शिवराज ९	शिवगढी स्वास्थ्य चौकी	१११	११.१	८	२५	१२.५	३७.५
शिवराज १०	लालपुर स्वास्थ्य चौकी	०	०	०	०	०	०
शिवराज ११	थुन्हिया स्वास्थ्य चौकी	०	०	०	०	०	०

स्रोत: शिवराज नगरपालिका, स्वास्थ्य शाखा, DHIS2

२. हातीपाइले (Lymphatic Filariasis)

२.१ परिचय

हातीपाइले क्युलेक्स जातको सङ्क्रमित पोथी लामखुट्टेको टोकाइबाट सर्ने सरूवा रोग हो। हातीपाइले उचेरेरिया व्याडकफटी नामको परजीवीबाट हुन्छ। यो मसिनो धागो जस्तो हुन्छ। यस रोगले मानिसको लसिका प्रणाली (Lymphatic System) मा असर गर्दछ, जसका कारण शरीरका विभिन्न अङ्गहरू अस्वभाविक रूपमा बृद्धि हुने गर्दछ। यस रोगको कारण पटक पटक हात-खुटामा दुखाइ भइरहन्छ। पछि गएर अपाङ्गता हुने सम्भावना रहन्छ। जसको कारण सामाजिक लान्छना र भेदभाव सहनु पर्ने हुन्छ। विश्वका ७२ जोखिम देशहरू मध्ये ४९ देशहरूमा बसोबास गर्ने भण्डै ८४ करोड मानिसहरू अझै यस रोगको जोखिममा रहेका छन्। सुरक्षित औषधीको सेवनले यस रोगको जोखिमलाई घटाउन सकिन्छ। औषधीको सेवन पश्चात २३ देशमा बसोबास गर्ने लगभग ६० करोड मानिसहरू यस रोगको जोखिमबाट सुरक्षित भइसकेका छन्। संसारका ७२ मध्ये २१ संक्रमित देशहरूले आम औषधी सेवन कार्यक्रम सम्पन्न गरिसकेका छन्।

२.२ हातीपाइले रोगका लक्षण तथा चिह्नहरू

१. लक्षण बिनाका अवस्था (Asymptomatic microfilaremia)

२. लक्षण सहितको चिह्नहरू (Symptomatic microfilaremia)

३. दीर्घ अवस्था (Chronic Manifestations)

२.२.१. लक्षण बिनाका अवस्था (Asymptomatic microfilaremia_

- प्राय मानिसमा लक्षण नै नदेखिने हुन्छ,
- माइक्रो-फाइलेरिया सङ्क्रमित व्यक्तिको रगतमा देखा पर्छ,
- अल्ट्रा-साउन्डमा लिम्फ ग्रन्थीहरू सुनिन्एको वा जुकाको पोको देखिन्छ,
- अण्डकोषको अल्ट्रासाउण्ड गर्दा माइक्रो-फाइलेरिया नाचेको जस्तो देखिन्छ जसलाई Filarial dance sign पनि भनिन्छ।

२.२.२. लक्षण सहितको चिह्नहरू (Symptomatic microfilaremia)

एक्कासि देखापर्ने लक्षणहरू

- उच्च ज्वरो आउनु, लिम्फ ग्रन्थी रातो हुनु, सुनिनु
- अण्डकोष सुनिनु

पटक पटक देखिने लक्षणहरू:

- अण्ड-कोष सुनिनु
- खटुटा सुनिनु, गुप्ताङ्ग सुनिनु, स्तन सुनिनु
- Tropical Pulmonary Eosinophilic Syndrome
- इस्नोफिल धेरै बढ्नु, हल्का ज्वरो आउनु, दम बढ्नु, फोक्सोको दीर्घ रोगी हुनु

२.२.३. दीर्घ अवस्था (Chronic Manifestations)

शरीरमा भएका जुकाको कारणले गर्दा प्रतिक्रिया भइ सुनिन्एको बढ्दै जानुका साथैकिटाणुहरूको संक्रमणको कारणले भन भन सुनिने बढ्दै जान्छ। पटक पटक सुनिने गर्दा छाला बाक्लो हुदै जान्छ। पटक पटक क्षतिका

कारणले गर्दा खुट्टाहरु भन भन सुन्निदै जान्छ जुन हातीको खुट्टा जस्तै हुन्छ त्यस्तै पुरुषको अण्डकोष सुन्निदै जान्छ।

- हात वा खुट्टा सुन्निनु प्रायः तल्लो खुट्टा सुन्निन्छ, कहिलेकाही हात पनि सुन्निन्छ, विरलै दुइवटै हातखुट्टासुन्निन्छ
- गुप्ताङ्ग र स्तनमा असर गर्दछ र विस्तारै सुन्निदै जान्छशुरुवाती अवस्थामा छाला नरम हुन्छ र थिच्दा खाल्टो पर्दैन।
- छाला दोब्रिनु, गिर्खा देखा पर्नु र मुसो पलाउनु र
- घाउहरू निको नहुनु।
- पिसाबमा सेतो दूध जस्तो देखा पर्नु

२.३ निदान, उपचार र रोकथाम

Filarial lymphedema एकिन गर्ने तरिका

- MicroscopyM Detection of Microfilariae – collect blood between 10pm to 2am
- Immunochromatic test cards -high sensitivity
- Immunochromatic test -ICT
- Filariasis Test Strip -FTS
- UltrasoundM æfilarial dance signÆ in intra-scrotal lymphatic vessels -too low sensitivity

२.४ उपचार तथा व्यवस्थापन

बिरामी भएमा (Case based_M Diethylcarbamazine Citrate -DEC_ and Albendazole-ALB_

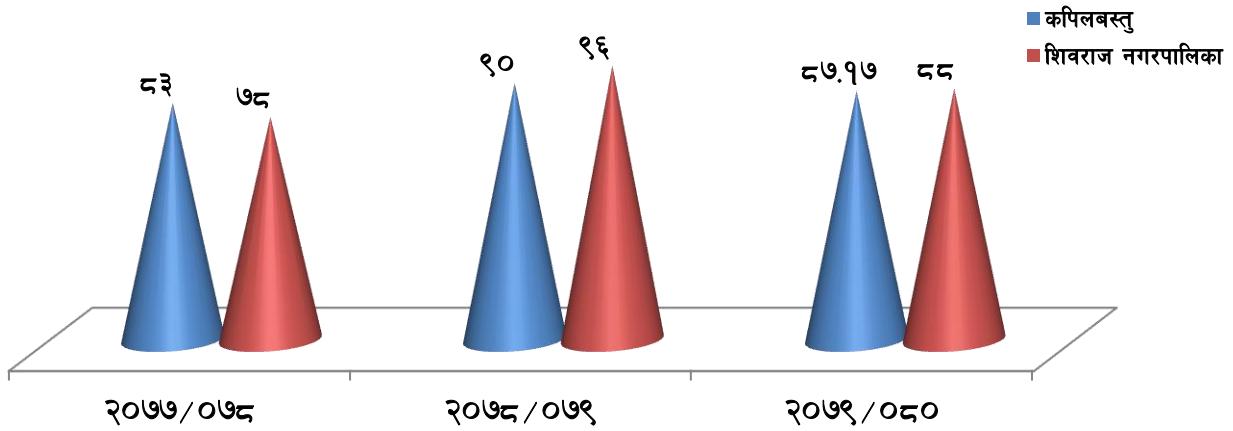
- DEC ± ALBM -Single dose_
- DECM 6mg/kg for 12 days

शल्य-चिकित्साबाट गरिने उपचार (Surgical corrections)

- हाईड्रोशिल: शल्यक्रिया गर्दा पूर्ण रूपमा निको हुन्छ। अस्पतालमा यसको उपचार निःशुल्क गरिन्छ र
- लिम्फोडेमा: कस्मेटिक शल्यक्रिया वा सूक्ष्म शल्यक्रिया गर्दा उपलब्धी एकदमै कम हुन्छ।

२.५ शिवराज नगरपालिकाको हात्तीपाइलेको इपिडेमियोलोजी तथा वर्तमान अवस्था

२.५.१ हात्तीपाइलेविरुद्धका आम औषधि सेवनको अवस्था



स्रोत: जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालय कपिलवस्तु, शिवराज नगरपालिका, स्वास्थ्य शाखा
विगत १५ बर्षदेखि कपिलवस्तु जिल्लामा हात्तीपाइले विरुद्धको आम औषधि सेवान अभियान संचालन भएता पनि हात्तीपाइले रोग निवारण हुन सकेको छैन । अहिले पनि कपिलवस्तुमा प्रति १० हजारमा १ प्रतिशतभन्दा कम प्रकोपदर हुनु पर्नेमा कपिलवस्तु जिल्लामा भने ८.३९ प्रतिशत प्रकोपदर रहेको छ । गत तीन वर्षको हात्तीपाइले विरुद्धको आम औषधि सेवान अभियानको तत्थांकको आधारमा [आ.व. २०७७०७८](#) मा जिल्लाको ८३ प्रतिशत हुँदा शिवराज नगरपालिकाको ७८ प्रतिशत रहेको छ, त्यसै गरी [आ.व. २०७८०७९](#) मा जिल्लाको ९० प्रतिशत हुँदा शिवराज गरपालिकाको ६७ प्रतिशत रहेको छ, र [आ.व. २०७९०८०](#) मा जिल्लाको ८७.१७ प्रतिशत हुँदा शिवराज नगरपालिकाको ८८ प्रतिशत औषधि सेवन गरेको तत्थांक रहेको छ ।

२.५.२ विभिन्न स्वास्थ्य संस्थाहरु अन्तर्गत हात्तीपाइले प्रभावितको वर्तमान अवस्था

वार्ड नं	स्वास्थ्य चौकी	खुदा, हात सुन्नने र लिम्फेडेमा	हाइड्रोसेल/स्तन सुन्नने	दुबै	सामान्य	मध्यम	जटिल	जम्मा	जम्मा पुरुष	जम्मा महिला
शिवराज १	शिवपुर स्वास्थ्य चौकी	१८	८६	०	८९	१०	५	१०४	९२	९२
शिवराज २	आ. स्वा. से. केन्द्र बालापुर	८	२८	०	११	२८	०	३६	३२	४
शिवराज ३	चनई स्वास्थ्य चौकी	६	२९	०	२५	१०	०	३५	३०	५
शिवराज ४	आ. स्वा. से. केन्द्र चनई	७	१४	०	२१	०	०	२१	१६	५
शिवराज ५	आ. स्वा. से. अस्पताल चन्द्रौटा	७	९	०	२	५	९	१६	१३	३
शिवराज ६	विरपुर स्वास्थ्य चौकी	९	२५	०	३२	२	०	३४	२६	८

शिवराज ७	जवाभारी स्वास्थ्य चौकी	१	२५	१	३४	०	१	३५	२९	६
शिवराज ८	विसुनपुर स्वास्थ्य चौकी	३	२७	०	३०	०	०	३०	२७	३
शिवराज ९	शिवगढी स्वास्थ्य चौकी	२	४	०	६	०	०	६	५	१
शिवराज १०	लालपुर स्वास्थ्य चौकी	१	४१	०	४२	०	०	४२	४१	१
शिवराज ११	थुन्हिया स्वास्थ्य चौकी	१०	५०	०	४८	१२	०	६०	४७	१३
जम्मा		५०	३३८	१	३४०	६७	१५	४१९	३५८	६१

स्रोत: शिवराज नगरपालिका, स्वास्थ्य शाखा

आ.व. २०७९।०८० मा हात्तिपाइलेको आम औषधि सेवन पश्चात स्वास्थ्य कार्यालय कपिलवस्तुले संचालन गरको हात्तिपाइले रोग व्यवस्थापन तथा अपांगत न्यूनिकरण नक्शांकनका आधारमा शिवराज नगरपालिकामा जम्मा ४१९ जना (८० जना हात तथा खुट्टा सुन्निएका, ३३८ जना हाइड्रोशिल भएका) त्यस मध्ये ३४० जना सामान्य असर देखिएका, ६७ जना मध्यम असर देखिएका र १५ जना गम्भीर असर देखिएका विरामीहरुको तत्थ्यांक रहेको छ। यि ४१९ जना प्रभावित व्यक्तिहरुको तत्थ्यांकबाट १० प्रतिशत केश लिई प्रमाणिकरण गर्दा ९३ प्रतिशतमा हात्तिपाइले भएको पुष्टि भएको छ।

३. जुका (Soil-Transmitted Helminths)

३.१ परिचय

विभिन्न प्रजातिका परजिवीकारण जुकाको सङ्क्रमण हुन्छ। सरसफाईको अवस्था राम्रो नभएका स्थानहरूमा सङ्क्रमित मानिसको दिसामा पाईने जुकाका अण्डाहरूबाट सङ्क्रमण हुन्छ। संसार भरमा बर्षेनी झण्डै १५ करोड मानिसहरूमा जुकाको सङ्क्रमण पाईएको छ। जुकाको संक्रमण भएका बाल-बालिकाहरू कुपोषितहुनुका साथै शारीरिक रूपमा समेत कमजोर हुन्छन। सरसफाईको व्यवस्थापनमा सुधार ल्याउन सकेमा र उचित किसिमको स्वास्थ्य शिक्षा प्रदान गर्न सकेमा जुकाको संक्रमणबाट बाच्न सकिन्छ। संक्रमण भई हालेमा पनि सुरक्षित र प्रभावकारी औषधीबाट उपचार गर्न सकिन्छ।

३.२ जुका सर्वे तरिका:

- सङ्क्रमित मानिसले दिसा गर्दा दिसा संगैनिस्कने अण्डाहरूको सम्पर्कबाट अर्को व्यक्तिमा सर्दछ।
- बयस्क जुकाहरू मानिसको आन्द्रामा बस्दछन र हरेक दिन हजारौं अण्डा पार्दछन, खुल्ला रूपमा दिसागर्ने स्थानहरूमा दिसा संगै निस्किएका अण्डाहरू माटोमा मिसिन पुग्छन र ती अण्डाहरू १ वर्ष सम्ममाटोमा बाँच्न सक्छन।
- राम्रोसंग सफा नगरिएको तथा नपकाईएको सागपातको सेवन बाट पनि संक्रमण हुनसक्छ।
- दुषित पानी पिउनाले पनि सङ्क्रमण हुनसक्छ।
- माटोमा जुकाका फुलहरू हुनसक्ने हुनाले साना बालबालिकाहरू माटोमा खेल्दा, हातखुट्टा सफा नगरी खाँदा, मुखमा अण्डाहरू परेर सङ्क्रमित हुन सक्छन्।

- अडकुसे जुकाका अण्डाहरू माटोमैलार्भाको रूपमा विकसित हुन्छन्, खाली खुट्टा हिंद्रा यिनीहरू छाला छेँडेरै मानिसको शरीरमा प्रवेश गर्न सक्दछन् ।

३.३ जुकाको लक्षण तथा चिह्नहरू:

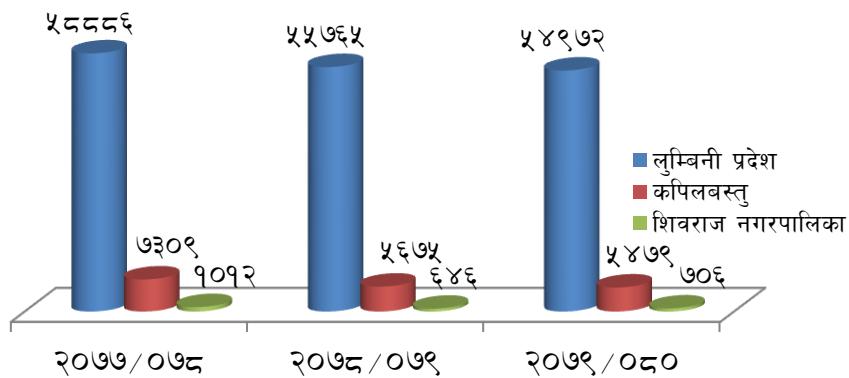
- वाकवाकी लाग्नु, वान्ता हुनु
- पेट दुख्नु, पेट सुनिन
- खाना रुची नहुनु
- कमजोरी महशुस गर्नु
- अनुहार फुस्तो देख्नु
- थकाई महशुस गर्नु
- शरीर चिलाउनु

३.४ जोखिममा रहेका समूहहरू:

- बालबालिकाहरू, बुढाबुढीहरू, प्रजनन् उमेरका महिलाहरू, जोखिमपूर्ण काममा संलग्न बयस्कहरू जस्तै: कृषि मजदुरहरू र कृषकहरू

३.५ शिवराज नगरपालिकाको विगत ३ वर्षको जुकाको विरामीहरूको अवस्था

ओ.पि.डी.मा आउने जुकाका विरामीहरूको संख्या



स्रोत: शिवराज नगरपालिका, स्वास्थ्य शाखा, DHIS2

विगत तीन वर्षको तथ्यांकका आधारमा हेर्दा जुकाको विरामीको संख्या लुम्बिनी प्रदेश, कपिलवस्तु जिल्ला को क्रमशः घट्टो क्रममा रहेको पाइएता पनि शिवराज नगरपालिकाको भने पहिलो आ.व. भन्दा दोस्रो आ.व.मा केही संख्यामा घटेता पनि तेस्रो आ.व.मा भने बढेको तत्त्यांकले देखाएको छ । लुम्बिनी प्रदेशको अवस्था हेर्दा आ.व. २०७७०७८ = ५८८८ जना, आ.व. २०७८०७९ = ५५७६५ जना, आ.व. २०७९०८० = ५४९७२ जना रहेको तत्त्यांकले देखाउँछ । त्यसैरी कपिलवस्तु जिल्लाको अवस्था हेर्दा आ.व. २०७७०७८ = ७३०९ जना, आ.व. २०७८०७९ = ५६७५ जना, आ.व. २०७९०८० = ५४७९ जना जुकाको विरामी रहेको मा शिवराज नगरपालिकामा भने आ.व. २०७७०७८ = १०१२ जना, आ.व. २०७८०७९ = ६४६ जनामा जुकाका विरामीहरू आएकोमा आ.व. २०७९०८० त्यो संस्ख्या घटेर ७०६ जना रहेको देखिन्छ ।

माथिका तत्त्यांकका आधारमा शिवराज नगरपालिकाका विभिन्न स्वास्थ्य संस्थाहरूबाट तीन वर्षमा रिपोर्ट गरिएका जुकाका विरामीहरूको स्वास्थ्य संस्था अनुसारको विवरण

संकेत	वार्ड नं	स्वास्थ्य चौकी	२०७७/ २०७८	२०७८ /२०७९	२०७९ /२०८०
ओ.पि.डी.मा आउने जुकाका विरामीहरुको संख्या	शिवराज १	शिवपुर स्वास्थ्य चौकी	३०	३२	१२
	शिवराज २	आ. स्वा. से. केन्द्र बालापुर	२७९	७६	६९
	शिवराज ३	चनई स्वास्थ्य चौकी	१०२	११२	१४५
	शिवराज ४	आ. स्वा. से. केन्द्र चनई	५१	५१	१८
	शिवराज ५	आ. स्वा. से. अस्पताल चन्द्रोटा	०	१५	१५०
	शिवराज ६	विरपुर स्वास्थ्य चौकी	५१	६३	६०
	शिवराज ७	जवाभारी स्वास्थ्य चौकी	३७	४६	३७
	शिवराज ८	विसुनपुर स्वास्थ्य चौकी	८२	२६	५३
	शिवराज ९	शिवगढी स्वास्थ्य चौकी	१०८	२१	३०
	शिवराज १०	लालपुर स्वास्थ्य चौकी	५३	७०	२
	शिवराज ११	थुन्हिया स्वास्थ्य चौकी	२१९	१३४	१२८
जम्मा		१०१२	६४६	७०४	

स्रोत: शिवराज नगरपालिका, स्वास्थ्य शाखा, DHIS2

४. रेविज

४.१ परिचय

रेविज बौलाहा जनावरको टोकाइबाट मानिसमा सर्वे प्राण-घातक रोग हो। यो रोग लागेपछि उपचार हुदैनतर समयमै सावधानी अपनाउन सकेमा यो रोगबाट बच्न सकिन्छ। यो रोग लिसा-भाइरस (Lyssa Virus) को कारणले हुने गर्दछ। रेविज रोग लागेको जनावरले टोकेमा वा रयाल (Saliva) माध्यमले घाउ वा चोटपटक लागेको ठाउँमा चाटेमा सर्दछ।

४.२ रेविजका लक्षण तथा चिह्नहरू	निदानको आधार:
● ज्वरो आउनु	● विरामीलाई सोधपछ
● टाउको दख्नु	● लक्षण तथा चिह्नहरू
● टोकेको ठाउँमा दुख्ने वा भमभमाउनु	● शारीरिक परिक्षण,
● पानी तथा हावादेखि डराउनु	● बायोप्सी
● भट्का हान्नु, मांसपेशी खुम्चिनु तथा ककिनु	
● आँखाको नानी ठूलो हुनु	
● पसिना बढी मात्रामा आउनु	
● रयाल बग्नु वढि मात्रामा आसँ आउनु	
● रिस उठ्नु, छटपटी लाग्नु, निरास हुनु र मरिन्छ की भन्ने डर लाग्नु	
● बेहोस हुनु वा मत्यू हुनु आदि।	

४.३ रेबिजको रोकथाम र नियन्त्रणका उपायहरू (यदि कसैलाई बौलाहा वा शङ्खास्पद कुकुर वा जङ्गली जनावरले टोक्यो भने निम्न उपायहरू अपनाउनु पर्छ)

- जनावरले टोकेको घाउलाई तुरुन तुत साबुन पानीले १०-१५ मिनेट सम्म राम्ररी सफा गर्ने;
- साबुन पाइएन भने पानीले मात्रै भएपनि पखाल्ने
- उपलब्ध भएमा घाउलाई ७०% ईथानल अल्कोहल वा पोभिडिन आयोडिन लगाउने
- चिकित्सकको सल्लाह बमोजिम रेवि ज विरुद्ध खोप लगाउने।

४.४ रोकथाम तथा नियन्त्रणको उपायहरू

- सचेतना कार्यक्रम
- केसहरूको सूचीकरण
- आइसोलेशन
- दुषित निवारण,
- खोप,
- प्रि-एक्सपोजर प्रोफाइल्याक्सिस,
- पोष्ट-एक्सपोजर प्रोफाइल्याक्सिस,
- स्वास्थ्यकर्मीहरूले ससरक्षाका उपायहरूको अबलम्बन।

शिवराज नगरपालिकाको ३ बर्षको कुकुरको टोकाईको तत्थांक

संकेत	वार्ड नं	स्वास्थ्य चौकी	२०७७/ २०७८	२०७८ /२०७९	२०७९ /२०८०
ओ.पि.डी.मा आउने रेविजका विरामीहरूको संख्या	शिवराज १	शिवपुर स्वास्थ्य चौकी	०	०	०
	शिवराज २	आ. स्वा. से. केन्द्र बालापुर	०	०	०
	शिवराज ३	चनई स्वास्थ्य चौकी	०	०	०
	शिवराज ४	आ. स्वा. से. केन्द्र चनई	०	०	०
	शिवराज ५	आ. स्वा. से. अस्पताल चन्द्रौटा	०	०	९२
	शिवराज ६	विरपुर स्वास्थ्य चौकी	०	०	०
	शिवराज ७	जवाभारी स्वास्थ्य चौकी	०	०	०
	शिवराज ८	विसुनपुर स्वास्थ्य चौकी	०	०	०
	शिवराज ९	शिवगढी स्वास्थ्य चौकी	०	०	०
	शिवराज १०	लालपुर स्वास्थ्य चौकी	०	०	०
	शिवराज ११	थुन्हिया स्वास्थ्य चौकी	०	०	०
जम्मा			०	०	९२

स्रोत: शिवराज नगरपालिका, स्वास्थ्य शाखा, **DHIS2**

शिवराज नगरपालिकाको स्वास्थ्य शाखाको तत्थ्यांकका आधारमा हेर्दा कुकुरको टोकाईका घटना आ.व. २०७७०७८ र २०७८०७९ मा तत्थ्यांक नपाइएता पनि आ.व. २०७९०८० मा भने आधारभूत स्वास्थ्य सेवा अस्पताल चन्द्रौटाबाट रिपोर्ट भए आनुसार ९२ जनामा कुकुरको टोकाईका घटनाहरु दर्ता भएको देखिन्छ ।

५. सर्पदंश

५.१ परिचय

सर्पदंश नेपालमा मखुय जनस्वास्थ्य समस्याको रूपमा रहेको छ। नेपालको तराई क्षेत्रमा सर्पदंशलाई ज्याने जाने एक प्रमुख समस्याको रूपमा लिन सकिन्छ। (मखुय समस्या: प्रदेश २ र लुम्बिनी प्रदेश) सन २००९ मा विश्व स्वास्थ्य सङ्गठनले नेपालमा यस समस्यालाई उपेक्षित उष्णप्रदेशीय रोगहरूको रूपमा समावेश गरेकोहो। विश्व स्वास्थ्य सङ्गठनको लक्ष्य अनुरूप सन २०३० सम्म सर्पदंशका कारण हुने मत्यृ र अपाङ्गतालाई ५० प्रतिशतले कम गराउने उद्देश्य रहेको छ। यस रोगको जोखिममा कृषकहरू तथा कृषि कार्यका मजदरहरू, माछ्या मार्नेहरू, सपेराहरू तथा बालबालिकाहरू रहेका छन्।

५.२ सर्पदंशका लक्षण तथा चिह्नहरू

गोमन तथा करेत जस्ता सर्पहरूको विष स्नायुहरूमा असर गर्दै र पक्षघात गराउने खालका लक्षणहरू हुन्छन्।

- डसेको भागमा सर्पको दाँतको चिह्न देखिन सक्छ, तर सधैँ यो देखिन्छभन्ने छैन, डसेको भाग दख्ने सुन्निने, घाउ हुने, फोका उठ्ने, नीलडाम बस्ने,
- आखाको माथिल्लो ढकनी खोल्न नसक्ने, धमिलो देख्ने एउटै वस्तु दुईवटा देख्ने आँखाको नानी ठुलो हुने र टर्चले हेर्दा कुनै प्रतिक्रिया नदेखाउने
- थुक निल्न गाह्नो हुने, मुखबाटर्याल बगिरहने, खाना निल्न नसक्ने, स्वाद र सुध्ने शक्ति घट्दै जाने, जिब्रो दाँत भन्दा बाहिर निकाल्न नसक्ने, मुख खोलन नसक्ने, स्वर परिवर्तन हुँदै जाने, बोल नसक्ने,
- वाकवाकी लाग्ने, बान्ता हुने, पेटदुख्ने, कमजोरी महसुस हुने, चक्कर लाग्ने,
- रक्तचाप घट्दै जाने, बेहोस हुने, मुटुको चालमा गडबडी आउने,
- अनुहार रातो हुने, सास फेर्न गाह्नो हुने, रिंगटा लाग्ने, पसिना आउने, छाती भारी हुने, घाँटी अद्याउन नसक्ने,
- हातखटुटा भमभमाउने, लुलो हुने र पूरै शरीरको पक्षघात हुने जस्ता लक्षणहरू देखिन्छ,
- पछिगएर डसेको ठाँउमा सङ्कमण हुने, पाक्ने र अङ्ग नै कुहिने पनि हनुछ मृगौलाले काम नगर्ने हनुछ ।
- भाइपर जातका सर्पहरूको विषले रगत जम्ने प्रक्रियामा असर गर्ने भएकाले निम्न खालका लक्षणहरू देखा पर्दैन
- डसेको ठाँउबाटरगत बग्ने साथै गिजा, नाक, मुखबाटरगत बग्ने, छालामा मसिना र ठुलाठुला राता दागहरू देखिने, रगत बान्ता हुने, खकारमा रगत देखिने, पिसाबमा रगत देखिने, मस्तिस्कमा रगत बग्ने आदि ।

५.३ प्राथमिक उपचार तथा प्रेषण

- सर्पले डसेको व्यक्ति प्रायः अत्यन्त डराएको हुने हँदा उसलाई हौसला तथा सान्त्वना दिनुपिनुद्ध जस्तै : तपाईंलाई सर्पले नै टोकेको नहुन पनि सकछ, सबै सर्प बिषालु हुँदैनन् तपाईंलाई डस्ने सर्पले विष नछोडेको पनि हुनसकछ, सर्पको डसाइका कारण मत्युनै भइहाल्छभन्ते छैन,
- सर्पले टोकेपछिनदगुर्ने, टोकेको भागलाई धेरै चलाउनाले विष छिटो र बढी मात्रामा रगत र लिम्फमा फैलिने भएकोले उक्त भागलाई सकेसम्म नचलाउने;
- हातखटुटामा टोकेको छ्भने काम्रो लगाएर नचलाइकन राख्नुपर्छ;
- गोमन र करेतले टोकेको हो भने टोकेको भागबाटमाथि हल्का दवाब पर्नेगरी पट्टी बाँध्नुपर्छ तर एकै ठाँउमा एकदमै कसेर बाँध्नु हुँदैन। कसेर बाँध्नाले त्यसभन्दा मुनिककक भागमा रक्तसञ्चार पूरै बन्द भई उक्त भाग मर्छ; र विषका लक्षणहरू कम नभएसम्म वा स्वास्थ्य संस्थामा नपगुनुजेल त्यो प्रेशर ब्यान्डेज खोल्नुहुँदैन। सकेसम्म चाँडो विरामीलाई नजिकको अस्पताल वा सर्पको टोकाइको उपचार हुने केन् द्रमा नसुताइकन बसालेर लगनुपुर्छ। यसो गर्दा टोकेको भागलाई सकेसम्म कम चलाउने।

५.४ सर्पले डसेमा के गर्नुहुँदैन:

- दगुर्नु हुर्नु दैन (DO NOT RUN),
- चिर्ने वा प्वाल पार्ने गर्नुहुँदैन,
- बेस्सरी किसिने गरि बाँध्नु हुँदैन,
- घाउ चसुनु हुँदैन:
- कुखराको चाक टँसाएर विष निकाल्ने काम नगर्ने, थाल टँसाउने जस्ता अन्य विश्वासमा नलाग्ने, धामी भाक्रीकोमा नलाग्ने, सपेरामाथि विश्वास नगर्ने,
- घाउमा कुनै पनि किसिमको केमिकल, मल्हम वा जडिबटी लगाउनु हैन्दैन।

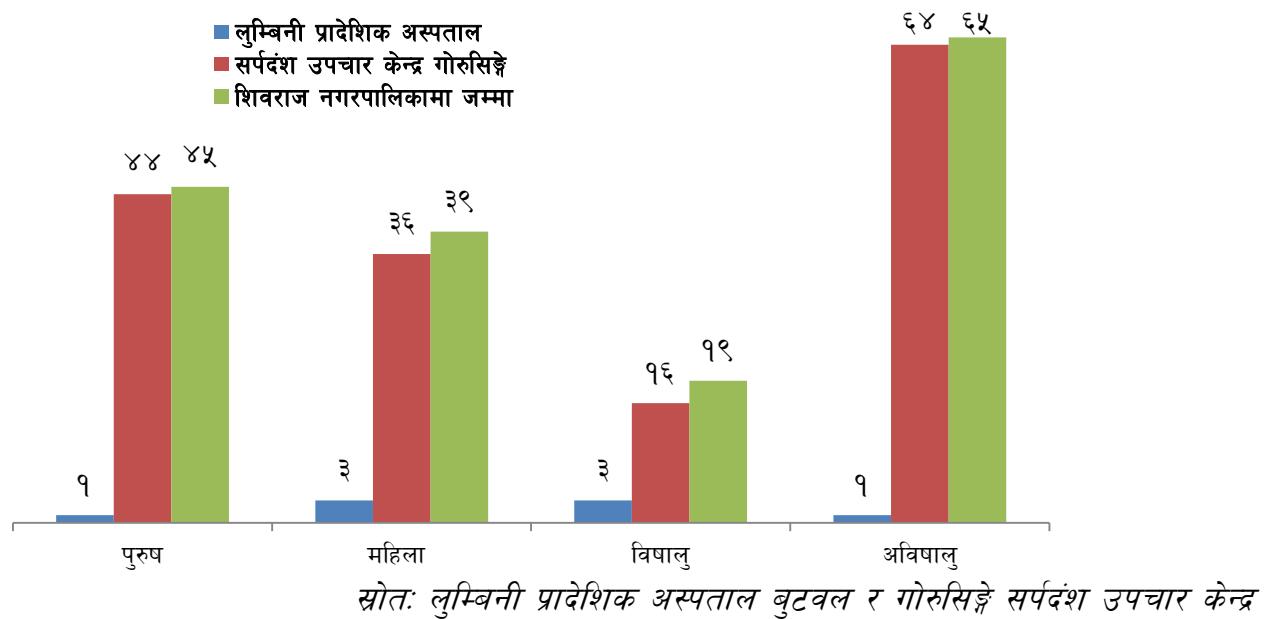
५.५ रोकथामका उपायहरू

सर्पदंशबाटबच्नका लागि अपनाउनपुर्ने सावधानीहरू:

- सर्पलाई समाउने, जिस्काउने, मार्ने गर्नु हुँदैन र मरे जस्तो भए पनि नचलाउने;
- बालबालिकाहरूलाई सर्प आउन सक्ने ठाँउहरूबाटटाढै राख्नुदर्दछ;
- सर्पदंशबाट बच्नका लागि खेत बारीमा काम गर्दा सम्भव भएसम्म शरीर ढाकिने कपडा, बुट तथा पञ्जा लगाउन सकिन्छ;
- सकेसम्म भुँझ्मा नसुत्ने, सुत्नै परेमा भुल लगाएर सुत्ने, सुत्ने ठाँउसँगै कुखराको खोर राख्नुहुँदैन किनकि साना कुखुराको शिकारका लागि सर्पहरू घरभित्र छिर्दछन्;
- घरवरिपरि सफा राख्नेघाँस काट्ने भारपात तथा कसिङ्गर हटाउने;
- घरको भ्याल ढोका राम्ररी बन्द गर्ने;
- घरभित्र मुसालाई नियन्त्रण गर्ने;
- दाउरा घरभन्दा टाढा राख्ने

- राती घरबाटबाहिर निस्कदा टर्च बालेर हिड्ने वा लट्टी लिएर ठ्याक ठ्याक गर्दै हिड्ने;
- हातलाई प्वाल भित्र वा रुखको प्वाल वा धाँस भित्र नछिराउने र
- जुत्ता वा लुगा लगाउनु अगाडी चेकजाँच गरेर मात्र लगाउने ।

शिवराज नगरपालिकाको आ.व. २०७९/०८० को सर्पदंशका विरामिको अवस्था



शिवराज नगरपालिकाबाट सर्पको टोकाइका कारण आ.व. २०७९/०८० मा लुम्बिनी प्रादेशीक अस्पताल बुटवलमा ४ जना विरामी (१ पुरुष र ३ महिला) रिफर भएकोमा १ जना विरामी अविषालु सर्पको टोकाइ भएको र ३ जना विरामी विषलु सर्पको टोकाइ भएको तत्थांकले देखाएको छ ।

त्यसै गरी सर्पदंश उपचार केन्द्र, गोरुसिङ्गे कपिलवस्तुमा ३८ जना वरामीहरु (१५ जना पुरुष र २३ जना महिला) गएकोमा मध्ये १३ जना विषालु सर्पको टोकाई, र २५ जना अविषालु सर्पको टोकाइ भएको तत्थांक रहेको छ ।

६. लुतो

६.१ परिचय

लुतो छालामा लाग्ने र अत्यधिक चिलाउने एक प्रकारको सरुवा रोग हो। यो एक व्यक्ति देखि अकोव्यक्तिकोसंसर्गबाट सर्दछ। यो सबै उमेर समूहका बच्चा बुढा जो कोहीलाई पनि लाग्न सक्छायो सार्कोप्टेस स्क्याबी नामक परजीवीद्वारा लाग्दछ । १५ देखि २० वटा लुतोको परजीवी समस्याल्याउनका लागि पर्याप्त हनुछन। यसको समस्या विश्वका सबैजसो गर्मी ठाउँहरूमा देखिएको छ।

विश्वका भण्डै २० करोड मानिसहरूमा यो रोग जुनसकै समयमा पनि भरइरहने अनुमान गरिएको छ। प्राकृतिक तथा मानव सिर्जित विपद्को समयमा यस रोगको महामारी फैलने सम्भावना रहन्छ ।

६.२ लुतोको प्रकार

लुतोलाई दुई प्रकारले बाँडिएको छ :

१. सुके लुतो : यस्मा लुतो प्रभावित छालामा स-साना सेता दाग सोभै आँखाले देख्न सकिन्छ। यो लुतोले दिउँसोभन्दा रातमा बढी सताउँछ।

२. पकुवा लुतो: लुतो आएको ठाउँमा बढी कन्याउने गर्नाले वा अन्य जीवाणको सङ्क्रमण हुनालु लुतो भएका ठाउँमा पाकेका बिबिरा देखिन सक्छन। यस्लाई पकुवा लुतो भन्ने चलन छ।

६.३ लुतो रोग सर्वे तरिका

- लुतोको मुख्य कारण नै सार्कोप्टेस स्क्याबी नामक सूक्ष्म परजीवीको सङ्क्रमण हो,
- यिनीहरूको उपस्थिति, यसका अण्डा तथा उत्सर्जित फोहरसँग छालामा हुने एलर्जीका कारण हामीलाई चिलाएको अनुभनुव हनुच्छ,
- पोथी परजीवीले छालाको बाहिरी सतहभन्दा भित्र अण्डा पार्छ,
- अण्डाबाट परजीवी जन्मेपछि ती पुनः छालाको बाहिरी सतहमा निस्कन्छन र शरीरमा यत्रतत्र फैलन्छन या सम्पर्कमा आउने अन्य व्यक्तिमा सर्दछन्,
- सामान्यतया: यो रोगको सर्वे अवधि (Incubation period): २ देखि ६ हप्ताको हनुच्छ।

६.४ लक्षण तथा चिह्नहरू

लुतोका सामान्य लक्षणहरू यस प्रकार छन् :

- अत्याधिक छाला चिलाउने; विशेष गरी राति र तातो पानीले नुहाए पछि बढी चिलाउँछ,
- लुतो धेरै जसो काछमा, औलाको कापमा, परुषको अण्डकोष एवम महिलाको योनीको वरिपरि, हत्केला, पैतालामा, काखीमा, कुहिनामा, स्तनको तल्लो भागमा तथा काँधमा हुने गर्छ,
- मसिना बिबिरा तथा चाला हुने गर्दछ, साथै सङ्क्रमणको कारणले पाक्ने र पानी बग्ने समस्याहनुच्छ।

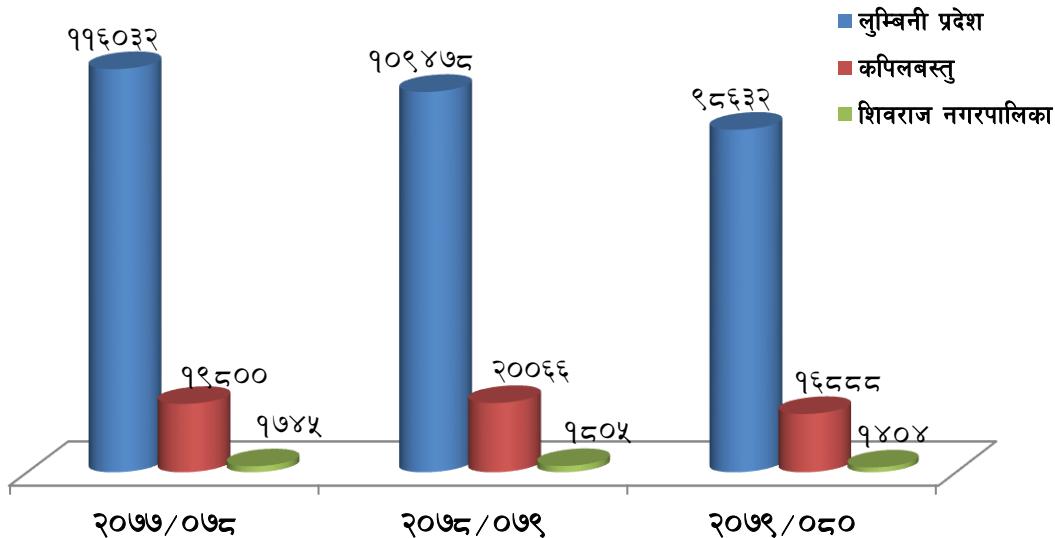
६.५ उपचार

- विरामी र उस्को सम्पर्कमा आएका सम्पूर्ण सदस्यहरूलाई उपचार गर्नु पर्छ। यदि सङ्क्रमितव्यक्ति समूहमा जस्तै: व्यारेक, होस्टलमा बस्ने गरेको छ भने सबै जनालाई उपचार गर्नु पर्दछ ,
- १% गामा बेन्जिन हेरजाक्लोराइड (Gama BenzeneHexachloride) घाँटी मुनी शरीरभरि लगाउनपर्दछ। ३ दिनपछि र १ हप्तापछि पुनः लगाउनु पर्दछ,
- लुतोको वैकल्पिक उपचार: ५ प्रतिशत पर्माथ्रिन क्रीम प्रयोग गर्न सकिन्छ, पर्माथ्रिन क्रीम (Permethrin—5U cream) बयस्कमा घाँटीमुनि शरीरभरि लगाउनु पर्दछ, ३दिनपछि र १ हप्ता पछि पुनः लगाउनु पर्दछ। गर्भवती र बच्चाहरूमा पर्माथ्रिन क्रीम मात्र सरुक्षित हनुच्छ।
- कुनै कुनै विरामीमा २५ प्रतिशत बेनजाइल बेनजोनेट लोशन अथवा १० प्रतिशत सल्फर मलमको प्रयोग पनि गरिन्छ।

रोकथाम

- व्यक्तिगत सरसफाईमा ध्यान दिनु अति आवश्यक हनुच्छ जस्तैः दिनहँ साबुनपानीले मिचिमिचि नुहाउने, अरुले प्रयोग गरेको लुगाफाटा तथा विस्तारा प्रयोग नगर्ने,
- सबैलुगा फाटा तथा विस्तारा धुने वा पानीमा उमाली घाममा सुकाउने,
- स्वास्थ्य शिक्षा र सञ्चार यसबाट बच्ने उपाय बारेमा सबैलाई जानकारी दिनुपिनुच्छ।

शिवराज नगरपालिकाको ३ बर्षको लुतोको विरामीको अवस्था



स्रोत :DHIS2

विगत तीन बर्षको तथ्यांकका आधारमा हेर्दा लुतोका विरामीहरुको संख्या कपिलबस्तु जिल्ला र शिवराज गरपालिकामा क्रमशः आ.व २०७८/०७९ सामान्य बढेको देखिएता पनि समग्र रूपमा घटदो क्रममा रहेको पाइन्छ । लुम्बिनी प्रदेशको अवस्था हेर्दा आ.व. २०७७/०७८ = ११६०३२ जना, आ.व. २०७८/०७९ = १०९४७८ जना, आ.व. २०७९/०८० = ९८६३२ जना रहेको देखिन्छ । त्यसै गरी कपिलबस्तु जिल्लाको अवस्था हेर्दा आ.व. २०७७/०७८ = १९८०० जना, आ.व. २०७८/०७९ = २००६६ जना, आ.व. २०७९/०८० = १६८८८ जना रहेको देखिन्छ । भने शिवराज नगरपालिकाको अवस्था हेर्दा आ.व. २०७७/०७८ = १७४५ जना, आ.व. २०७८/०७९ = १८०५ जना, आ.व. २०७९/०८० = १४०४ जना रहेको तत्थ्यांकमा देखिन्छ ।

माथिका तत्थ्यांकका आधारमा शिवराज नगरपालिकाका स्वास्थ्य संस्थाहरुबाट तीन बर्षमा रिपोर्ट गरिएका लुतोका विरामीहरुको स्वास्थ्य संस्था अनुसारको विवरण

संकेत	वार्ड नं	स्वास्थ्य चौकी	२०७७/ २०७८	२०७८ /२०७९	२०७९ /२०८०
ओ.पि.डी.मा आउने लुतोका विरामीहरुको संख्या	शिवराज १	शिवपुर स्वास्थ्य चौकी	६८	७४	५२
	शिवराज २	आ. स्वा. से. केन्द्र बालापुर	६९	१००	२२
	शिवराज ३	चनई स्वास्थ्य चौकी	२८२	२३८	११९
	शिवराज ४	आ. स्वा. से. केन्द्र चनई	१००	११७	१६४
	शिवराज ५	आ. स्वा. से. अस्पताल	६	९	१८३

	चन्द्रौटा			
शिवराज ६	विरपुर स्वास्थ्य चौकी	६०	१०६	१६१
शिवराज ७	जवाभारी स्वास्थ्य चौकी	२९२	१९४	२१६
शिवराज ८	विसुनपुर स्वास्थ्य चौकी	२०१	३५६	१८५
शिवराज ९	शिवगढी स्वास्थ्य चौकी	१४२	६४	५२
शिवराज १०	लालपुर स्वास्थ्य चौकी	३९५	३२८	७१
शिवराज ११	थुन्हिया स्वास्थ्य चौकी	१३०	२१९	१७९
जम्मा		१७४५	१८०५	१४०४

स्रोत: शिवराज नगरपालिका, स्वास्थ्य शाखा, **DHIS2**